

Ona yurtning - oltin beshiging

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MILLIY FIYOD PALATASI
INV.M

TONG yulduzi

O'zbekiston Respublikasi bolalari va o'smirlari gazetasi

Gazeta 1929-yil 1-avgustdan chiqq boshlagan

2006-yil 17 - 23 - aprel N:16 (66557)

Muassislar:

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi,
O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi,
«KAMOLOT» Yoshlar Ijtimoiy Harakati,
«SOG'LOM AVLOD UCHUN» Hukumatga qarashli bo'lmagan xalqaro xayriya jamg'armasi.

MUSTAQIL YURT BOLALARI IQTIDORLIDIR

VATAN OLDDIDAGI BURCHIMIZ

Biz «Tong yulduzi» gazetasini muntazam o'qib boramiz. Undagi berilayotgan maqolalarni sinfimiz bilan muhokama qilamiz. Ba'zi tengdoshlarimizning maktablari haqidagi yozgan maqolalarini o'qib, o'ylab qaragam, bizning maktabimizdagi sharoitlar ham ularnikidan kam emas ekan. Maktabimizda bir yarim mingdan ortiq o'quvchilar tahsil olishadi. Bu o'quvchilarga yuzdan ortiq tajribali ustozlar ta'lim-tarbiya berishadi. 2005-yil maktabimiz o'quvchilari uchun quvonchli yil bo'ldi. Chunki maktabimiz mukammal ta'mirdan chiqarilib, zamonaviy jihozlar bilan ta'minlandi. Avvallari partalar yetishmasligi bois, bir partada uch o'quvchi o'tirishiga to'g'ri kelardi. Endi esa keng va yorug' xonalarda barcha o'quvchilar yangi stol va stullarda saboq olishayapti. Buning ustiga, maktabimizdagi sharoitlar ham yaxшилandi. Bizlarga bilim berayotgan ustozlarimiz kelajakda komil inson bo'lib yetishishimiz uchun bor bilim va mahoratlarini sarf qilmoqdalar. Maktabimizda o'tkaziladigan har bir tadbir qiziqarli va mazmunli o'tadi. Maktabdoshimiz Nafisa Qodirova respublika miqyosida rasm chizish bo'yicha o'tkazilgan ko'rik-tanlovda qatnashib, faxrli o'rinlardan birini qo'lga kiritdi. Biz uni televizorda tomosha qildik. Bizning yaxshi o'qishimiz, mukammal bilim egasi bo'lishimiz uchun mana shunday sharoitlar yaratib berayotgan yurtbochimizga minnatdorchilik bildiramiz. Biz yaxshi o'qib, kelajakda vatanimiz ravnaqiga o'z hissamizni qo'shsak, vatan oldidagi burchimizni bajargan bo'lamiz.

Mahzuna SOLIYEVA,

Farg'ona viloyati, Beshariq tumanidagi 33-maktabning 8-«E» sinf o'quvchisi.

SIZLARDAN

MINNATDORMAN!

Assalomu alaykum, qadrdonim «Tong yulduzi»! Men bu yil adabiyot yo'nalishi bo'yicha «Zulfiya» nomidagi Davlat mukofoti sohibi bo'ldim. Bunday yutuqqa erishishimda sizlarning ham hissang bor albatta. Chunki ko'pgina she'rlarim sening sahifalaring orqali tengdoshlarim hukmiga havola etildi. Buning uchun senga katta rahmatlar aytaman. 2004-yilda «Atirgulim», 2005-yilda «Oq fasl» nomli kitoblarim nashrdan chiqdi. Bu yutuqqa erishishimda o'z hisslarini qo'shgan barcha ustozlarimga, jumladan, otam Jo'raqul aka Mahkamovga va onajonim Umrioy opa Mahkamovadan behad minnatdorman. Kelajakda ustozlarim, ota-onam va xalqimning ishonchini oqlaydigan har tomonlama yetuk farzand bo'lishga harakat qilaman. Bundan keyin ham tahririyatga yangi ijod namunalarimdan yuborib turaman.

Dilfuza MAHKAMOVA,

Jizzax viloyati, Jizzax tumanidagi Jizzax Pedagogika instituti qoshidagi «Iqtidorli bolalar» litseyining II-gumanitar guruhi o'quvchisi.



«SEHRLI YOG'DU» KINO-FOTO FESTIVALI

Yashash va yasharish fasli bo'lmish bahorni ijod va ilhom fasli ham deyishadi.

12-14-aprel kunlari poytaxtimizda O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi Vazirligi, «Kamolot» Yoshlar Ijtimoiy Harakati homiyligidagi «Kamalok» bolalar tashkiloti, Respublika o'quvchilar texnik ijodiyot Markazi, O'zbekiston «Yosh kinovideohavaskorlar jamiyati» bilan hamkorlikda «Kelajak taraqqiyoti bolalar qo'lida» shiori ostida bo'lib o'tgan respublika miqyosidagi «Sehrlı yog'du» kino-foto festivalida bu fikr yana bir bor o'z tasdig'ini topdi.

Respublikamizning turli viloyatlaridan kelgan iqtidorli o'quvchilar o'zlari tasvirga tushirgan kinofilmlar va fotosuratlar bilan ishtirok etgan ushbu festival haqida ko'proq bilgingiz, uning g'olib va sovrindorlari bilan tanishgingiz kelsa, gazetamizning navbatdagi sonlarini kuzatib boring.

«Mening vatanim».

Nurali QOBILOV, Buxoro viloyati, Kogon shahri.

Agar gazetaga yozilmagan bo'lsangiz, hecham tushkunlikka tushmang. Chunki «Tong yulduzi»ga obuna hamon davom etyapti. NASHR KO'RSATKICHI: 169.

«Xotira maydonida»
Odiljon DEHQONOV,
Andijon viloyati,
Oltinko'l tumanidagi
23-maktabning
10-sinf o'quvchisi.

«Baroqvoyim».

Begzod XUDOYBERDIYEV, Sirdaryo tumani, Baxt shahridagi 3-sonli O'quvchilar Ijodiyot markazi a'zosi.

«Fotima va Zuhra».
Komil ISKANDAROV, Toshkent viloyati, Chinoz tumanidagi 2-maktabning 9-sinf o'quvchisi.

«Dunyo qiziq».
Ilyos KOTIBOV, Toshkent viloyati, Chinoz tumanidagi 2-maktabning 9-sinf o'quvchisi.



«MAHALLAMIZ BOLALARI»

KO'RIK - TANLOVI

Bugungi kunda millatning kelajagi, yosh avlodning tarbiyasi, yoshlarda o'z ona yurtiga bo'lgan g'ururini shakllantirish nafaqat ta'lim tizimi xodimlari, balki keng jamoatchilikning ham oldida turgan muhim vazifalardan biri sanaladi. Bu ishda jamoatchilik, ayniqsa, oila va mahallaning o'rni hamda vazifasini alohida ko'rsatish lozim.

Yuqoridagilarga asosan oila, mahalla, ta'lim muassasalari hamkorligi samaradorligini oshirish, maktab faoliyatini oila, mahalla hamkorligida muvofiqlashtirish maqsadida, Toshloq tumani Xalq ta'limi bo'limi, markazi



Tadbir o'quvchilar ijodiyot tashabbusi bilan tuman hokimligi voyaga yetmaganlar bilan ishlash komissiyasi, O'zLiDep Farg'ona viloyat kengashi, «Mahalla» xayriya jamg'armasi hamda «Kamolot» YIH tuman kengashi hamkorligida va homiyligida tuman ta'lim muassasalari o'quvchilari o'rtasida «Mahallamiz bolalari» bellashuvlarining yakuniy tuman bosqichi o'tkazildi.

Bellashuvda hududlararo o'tkazilgan tanlov g'oliblari tumandagi 6-, 7-, 11-, 41-, 45-maktablar hamda markazning «Pazandachilik» to'garagi jamoalari o'quvchilari ishtirok etdilar.

Ko'rik-tanlov ishtirokchilari «Tanishtiruv», «Yoshlar o'rtasida uchraydigan muammolar» mavzusida sahna ko'rinishi, «Maktablarda, mahallalarda olib borilayotgan ishlar bo'yicha albomlar tayyorlash», «Ona, Vatan, do'stlik, mustaqillikni tarannum etuvchi musiqiy kompozitsiyalar» shartlari bo'yicha bellashdilar. Ko'rik-tanlovda voyaga yetmaganlar bilan ishlash komissiyasining mas'ul kotibi B.Mo'minova, O'zLiDep viloyat kengashi mutaxassisi A.Sulaymonov, TXTB bosh mutaxassisi N.Tojiboyev, tuman hokimligi ma'naviyat va ma'rifat bo'lim boshlig'i N.Jo'raboyev, «Kamolot» YIH «Kamalok» bolalar tashkiloti raisi U.Qosimova, Yozyovon tuman ijodiyot markazi direktori U.Isaqov tomonidan baholanib borildi. Ko'rik-tanlov yakuniga ko'ra, 41-umumiy o'rta ta'lim maktabining «Qumqishloq» jamoasi o'quvchilari oliy o'rinni olishga muvaffaq bo'lishdi. Birinchi o'rin Toshloq tuman o'quvchilar ijodiyot markazi qoshida ochilgan «Pazandachilik» to'garagining «Tamanno» jamoasiga, ikkinchi o'rin 45- hamda 6-maktab jamoalariga, uchinchi o'rin esa 11-, 7- maktab jamoalariga nasib etdi. Ko'rik-tanlov g'oliblarini tuman hokimligi, O'zLiDep Farg'ona viloyati kengashi, «Kamolot» YIH tuman kengashi, «Mahalla» xayriya jamg'armasi, o'quvchilar ijodiyot markazlari tomonidan ta'xis etilgan esdalik sovg'alari va «Faxriy yorliq»lar bilan taqdirlandilar.

A.JO'RABOYEV,

Toshloq tuman O'quvchilar ijodiyot markazi
«Yosh qalamkashlar» to'garagi rahbari.

ABDULLA QODIRIY YODI

Kuni kecha Abdulla Qodiriyning tavallud topgan kuni bo'lib o'tdi. Bor-yo'g'i 44 yilgina yashagan shoir umrining atigi 20 yilgina badiiy ijod va ijtimoiy faoliyatga bag'ishlandi. Insof, nomus va haqqoniylik Abdulla Qodiriy hayotining asosiy tamoyillaridan edi. Tabiat in'om etgan nodir iste'dod chinakam o'zbekona mehnatkashlik bilan uyg'unlashgani uchun yozuvchining qalamidan asrlar mobaynida eskirmaydigan asarlar dunyoga keldi. Hamisha xalq ehtiyojlarini, og'riqli bilgan yozuvchi orasida bo'lib, uning orqali xalqning turmushini yaxshilash, ma'naviyatini yuksaltirish, milliy g'ururini uyg'otishga intildi. Shu tariqa adabiyotimizda o'z o'rniga ega bo'ldi. Uning hikoyalari chop etilgan gazetalar, hajviyalari bosilgan «Mushtum» jurnali qo'lma-qo'l bo'lib ketardi. Uning takrorlanmas romanlarini o'qish uchun navbat kutib turganlarning keti ko'rinmasdi. O'zbek adabiy tilining hozirgi shaklini bunyod etishda hech bir yozuvchi Abdulla Qodiriy kabi muhim o'rin tutmagan. Matbuotda Qodiriyga boshlangan yangi hujumlar 1937- yilga kelib yanada avj oldi. 1937- yilning 31- dekabrda u qamoqqa olindi. 9 oy azob-uqubatli kunlar, qiynoqlar, xo'rliklardan so'ng, 1938- yilning 4-oktabr kuni Cho'lpon, Fitrat kabi maslakdoshlari bilan birgalikda qatl etildi. Shu kungacha uning asarlari bo'yicha olingan filmlarni xalqimiz miriqib tomosha qiladi. Ana shunday o'lmas asarlar yaratgan adib nomi xotiramizda bir umr muhrlanib qoladi.

Dilorom KAMOLOVA,
Buxoro viloyati, Kogon tumanidagi
3-maktab o'quvchisi.

TARJIMON BO'LMOQCHIMAN

Men Buxoro viloyati, G'ijduvon tumanidagi 49-maktabning 8- «B» sinf o'quvchisiman. Chet tillariga juda qiziqqanligim sababli, bo'sh vaqtlarimda ingliz tilida nashr etilgan ertak kitoblarni, turli she'rlarni, qatralarni tarjima qilib turaman. Qadim Buxoroga yo'lim tushganida, u yerga kelib-ketayotgan sayyohlarni ko'rib, havasim keladi. Beixtiyor tarjimon bilan birga ularga qo'hna Buxoromiz haqida turli ma'lumotlar bergim keladi. Bu niyatimga kelajakda albatta yetishimga ishonaman. Hozirdanoq puxta bilim olib, mohir tarjimon bo'laman. Chet ellik sayyohlarga O'zbekistonimiz haqida ko'plab ma'lumotlar yetkazaman. Quyida ingliz tilidan tarjima qilgan bahor haqidagi qatran o'qiysiz:

BAHOR ONLARI

Bahor onlari, bahor damlari,
Osmonni qo'shiqqa to'ldirib.
O'lkamizga endi,
Qaytar qushchalar.
Hammaning yuzida shodlik, tabassum,
Daraxtlar kiyinar, go'zal shunchalar!

Botirjon MUSTAFOYEV.

MEN ISTIQLOL NODIRASIMAN

O'zbekim, o'zliging anglagan kundan,
Osmoning musaffo, quyoshing porloq.
Ta'rifing kuylasam, tungacha tongdan,
Qalbimda zarracha sezmayman charchoq.

Bir yoshga to'libsam men tug'ilganda,
Bugun o'n besh yoshing muborak etay.
Niyatim, sen yuzga kirganingda ham,
Sening madhing uchun qasida bitay.

O'tmishing angladim, tushunib yetdim,
Eshitib bobomlar xotirasidan.
Seni qutlash uchun bugun she'r bitdim,
Chunki men istiqlo! Nodirasiman!

Nodira SHUKUROVA,
Toshkent shahar, Hamza tumanidagi 226 - maktabning
7 - «A» sinf o'quvchisi.



TA'TIL MAROQLI O'TDI

Biz - maktab-internatimizning bir guruh o'quvchilari ta'til kunlarida tarix fanidan olgan bilimlarimizni mustahkamlash maqsadida Qo'qon shahriga sayohatga bordik. Tarixdan ma'lumki, Qo'qon shahri xonligi butun bir davlatning poytaxti bo'lgan. Biz darslikdan o'qiganlarimiz - Xon Arki, Qo'qon xonligining tayinlagan o'rni, kimlar hukmronlik qilgani, Davlat qanday boshqarilganligini o'z ko'zimiz bilan ko'rdik. Sayohatni tashkillashtirgan tarix fani o'qituvchisi M.Ergasheva, geografiya fani o'qituvchisi G.Abdurahimova bizlarga Qo'qon xonligi haqida yana ham batafsilroq so'zlab berishdi. Xullas, Qo'qondan bir olam taassurotlar bilan qaytdik va ular bilan o'rtoqlashish maqsadida sizlarga maktub yo'lladik.

Mahliyo ZOKIROVA,
Andijon viloyati, Ulug'nor tumanidagi
16-ixtisoslashgan maktab-internatining 9-«A» sinf o'quvchisi.





SHOHRUHXON, AYSHVARIYA VA BOSHQALAR...

Sarlavhani o'qib, yangi hind kinofilmi haqida gap ketar ekan-da, deb o'ylayotgandirsiz. Biroz yanglishdingiz, bu gal ana shunday maftunkor filmlar vatani bo'lmish Hindiston haqida fikr yuritimiz. Haqiqatan ham bu yurtning fusunkor tabiati, iste'dodli qo'shiqchilari, go'zal manzaralari, hashamatli imoratlari asosida suratga olinayotgan mazmunli lirik kinofilmlarni miriqib tomosha qilmaydiganlar topilmasa kerak?!

Ayniqsa, qo'shiqlarini aytmayisizmi... Bugungi kunda o'quvchilarning aksariyati hind kinoshinavandalari bo'lib, artistlarning suratini yig'adilar, o'zaro ayriboshlaydilar. Shohruhxon, Kajol, Ayshvariya, Karina Kapur, Samir, Amirxon... eh-he, sanasang adog'i yo'q. Yoshi kattaroqlar esa miloddan avvalgi X-IV asrlarda yaratilgan xalq og'zaki ijodining yirik epik dostonlaridan "Ramayana" va "Mahobhorat" seriallarini maroq bilan tomosha qilishadi.



Dunyo darchasi

SARI - DOIMO HARIR

Hindiston o'z milliy kiyimini e'zozlovchi davlat hisoblanadi. Tashqarida XXI asr bo'lishiga qaramay, hind ayollari egnidan sari tushmaydi. Bilasizmi, sari o'rashning ham juda ko'p qoidalari va turlari bor ekan... Xullas, Hindistonni dunyoga tanitadigan fazilatlari juda ko'p. Keling, eng avvalo bu mamlakat haqidagi bilimlarimizni biroz boyitib olaylik:

Hindiston (hindcha Bxarat), Hindiston Respublikasi - janubiy Osiyodagi davlat.

Aholisi 1 mlrd. 495 mln.
k i s h i .



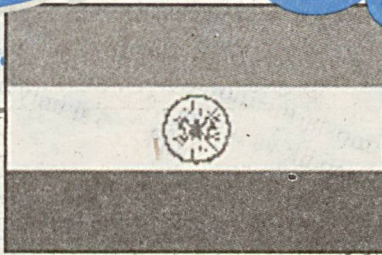
NAMASTE. SALOM!

TA'LIM TIZIMI



Hindiston mustaqillikka erishgan paytda mamlakat aholisining 96 foizi savodsiz bo'lgan. 1949- yilda qabul qilingan konstitutsiya bo'yicha 6 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun bepul majburiy ta'lim joriy etildi. 2005- yilda savodxonlik darajasi 52 foizga yetdi.

Hindistonda xalq ta'limi tizimi maktabgacha ta'lim muassasalari, boshlang'ich va kichik asosiy maktab, to'liqsiz o'rta va to'liq o'rta maktablardan iborat. Malakali ishchilar hunar bilim yurtlarida tayyorlanadi. Oliy o'quv yurtlarida o'qish muddati 5-6 yil va u pullik. Davlat o'quv yurtlari bilan birga xususiy o'quv yurtlari ham mavjud. Mamlakatda 219 ta universitet va institut, 7 mingdan ziyod kollej bor.



(2002-y.)

Poytaxti - Dehli.

Ma'muriy jihatdan 28 shtat (state) va 7 ittifoq hudud (territory)ga bo'linadi.

Hindiston federativ respublika.

Davlat boshlig'i - prezident (2002-yildan Abdul Kalam).

Asosiy daryolari: Gang, irmog'i Jamna, Hind, Braxmaputra, Narmada, Godavari, Krishna. Daryolari yozda sersuv (musson yomg'irlari davrida toshadi).

Hindiston dunyodagi eng ko'pmillatli mamlakatlardan biri. U yerda turli tillarda so'zlashuvchi bir necha yuz millat, elat va qabila yashaydi.

Rasmiy tillar - hind va ingliz tillari. Milliy bayramlari: 26- yanvar - Respublika kuni (1950-y.), 15- avgust - Mustaqillik kuni (1947- y.), Xolli, ya'ni, rang bayrami kabi bayramlari ko'p.

Qadim o'tgan zamonda o'z xalqiga faqat yaxshilik istaydigan, adolatli va rahmdil bir shoh bo'lgan ekan. Kunlarning birida u sayr qilish uchun bir qishloqqa boribdi. Yo'lda ketayotsa, qarshisidan kattakon tosh chiqib qolibdi. Qishloq odamlari bu ko'chadan turli yumushlar bilan u yoqdan bu yoqqa o'tishar, ammo yo'lining o'rtasidagi toshni chetga olib qo'yish hech kimning xayoliga kelmas ekan. «Qani ko'raylik-chi, kim bu toshni olib tashlar ekan», - deya o'ylabdi shoh va qarshisidagi katta daraxtning orqasiga berkinib olib kuzata boshlabdi. Shu payt yo'ldan bir dehqon ho'kizini yetaklaganicha o'tib qolibdi. U katta toshni ko'ribdi, biroq parvo ham qilmabdi. Bu holatni ko'rgan shoh biroz g'azablanibdi. Yana daraxt ortiga yashirinibdi. Bir ozdan so'ng ikki qo'lida sut to'ldirilgan idish ko'targancha bir odam aynan shu yo'ldan kela boshlabdi, kutilmaganda u katta toshga qoqilib yiqilibdi, idishdagi sutlar to'kilib ketibdi. U inqillab-sinqillab o'rmidan turarkan, «Shu toshni olib tashlashsa bo'lmaydimi? Endi mijozlarimga nima olib boraman» - deya to'ng'illabdi. Lekin o'zi uni olib tashlashni xayoliga ham keltirmabdi. Ayni paytda bir qariya savat ko'targancha shu yo'l tomon kela boshlabdi. Uning savati turli mevalar bilan to'la edi. Qariyaning ko'zleri ojizroq bo'lgani sababli toshni ko'rmabdi va bexosdan unga qoqilib, yiqilibdi. Savatdagi

KO'CHADAGI



TOSH

mevalar yer yuzini qopladi. Shunda halloslab yugurib kelayotgan bolakay «Hech qayeringiz lat yemadimi?», - degancha, darhol qariyani suyab turg'azdi. Qariya beholgina «Yo'q, lekin mening mevalarim...», - deya oldi, xolos.

«Xafa bo'lmang, men mevalaringizni yig'ib beraman», - dedi bola. Qariya mevalarini olib, bolaga rahmat aytgancha, yo'lida davom etdi. Shunda bola bu yo'ldagi toshni olib tashlash kerak, deb o'yladi. U toshni surishga harakat qildi, lekin tosh og'irligi uchun qimirlamasdi. Bola terga botdi. Shunda to'satdan tosh qimirlay boshladi. Bola ajablandi, qarasa, unga shoh yordam berayotgan ekan. Ular bir amallab ulkan toshni ko'cha chetiga irg'itishdi. Keyin shoh boladan so'radi:

-Sen kimsan?

Bola javob berdi:

-Shu qishloq o'qituvchisining o'g'li, Shankar bo'laman.

Shoh mamnunlik bilan bolaning yuzlaridan o'pdi. Ertasi kuni Shankar maktabga borganida ustozlari uni aqlli va odobli ekanligi uchun maqtashdi. Sinfdoshlarining unga juda havaslari keldi. Sababi, shoh Shankarga bosh-oyoq sovg'a yuborgandi. «Yaxshilik yerda qolmas», - deb shuni aytisalar kerak-da.



Hindiy tilidan

Kamola ABDUMUTAL qizi tarjimasida.

O'ZBEKISTON VA HINDISTON ALOQALARI

Hindiston O'zbekiston mustaqilligini birinchilardan tan olgan bo'lib, ikki davlat o'rtasidagi diplomatik munosabatlar 1992- yilda o'rnatilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimov Hindistonda besh marotaba (1991, 1994, 2000, 2003, 2005) rasmiy tashrif bilan bo'ldi. Hindiston Bosh vaziri Narasimho Rao 1993-yilda rasmiy tashrif bilan O'zbekistonga kelgan.

1992- yil Toshkentda Hindistonning Bosh konsulxonasi (1988- yilda tashkil etilgan), 1994- yilda Dehlida O'zbekiston Respublikasi konsulxonasi (1992- yilda tashkil etilgan) elchixonaga aylantirildi.

O'zbekiston Prezidenti Islom Karimovning 2005- yil apreldagi Hindistonga tashrifi chog'ida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, ta'lim va madaniyat sohaslarida hamkorlik bo'yicha hukumatlararo hujjatlar imzolandi. Ikki mamlakat o'rtasida axborot texnologiyalari, kon sanoati, madaniyat, fan, texnika va ta'lim sohasida hamkorlik kun sayin rivojlanmoqda.

Muharrama PIRMATOVA tayyorladi.

RESPUBLIKA SIRTQI MAKTAB OLIMPIADASIGA MARIAMAT!

Azil o'quvchilar!

Ma'lumingizkim, gazetamiz sahifalari orqali muntazam o'tkazilib borilayotgan «Iqtisodiyot saboqlari» an'anaviy sirtqi tanlovining 2004-2005-yilgi bosqichi muvaffaqiyatli yakunlandi va g'oliblar Toshkent shahriga chaqirilib, taqdirlandilar. Shundan so'ng, biz tanlovda qatnashuvchilar sonini kengaytirish, ko'paytirish maqsadida va ko'pchilik o'quvchilar va ustozlar iltimoslarini inobatga olib, tanlovimizni nafaqat iqtisodiyot fanidan, balki matematika, fizika va kimyo fanlaridan ham o'tkazishga qaror qilgan edik. Bu yangi fanlarning o'z maqomini o'zgartirdi va sirtqi olimpiadaga aylandi. Sirtqi olimpiada O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi Vazirligi Respublika Ta'lim markazi, O'zbekiston Davlat teleadiokompaniyasi va «DOSNET» o'quv markazi bilan hamkorlikda o'tkazilmoqda. Sirtqi olimpiadaning birinchi bosqichi uchun berilgan topshiriqlarga biz ko'plab javoblarni oldik va buning uchun siz o'quvchilarga o'z minnatdorchiligimizni bildiramiz. Endi sirtqi olimpiadamiz ikkinchi bosqichini o'tkazish vaqti keldi. Siz sirtqi olimpiadamiz o'ta-onalarning iltimoslarini inobatga olib, 1-bosqichda qatnasha olmagan harakat qiling. Chunki shunday bo'lsa, 2-bosqichda qatnasha olinmaydi. Harakat qiling. Chunki shunday bo'lsa, 2-bosqichda qatnasha olinmaydi. Harakat qiling. Chunki shunday bo'lsa, 2-bosqichda qatnasha olinmaydi.

G'oliblarni O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi Vazirligi Respublika Ta'lim markazi «Faxriy yorliq»lari va quyidagi mukofotlar kutmoqda:
1-o'rin: televizor;
2-o'rin: DVD pleyer;
3-o'rin: VCD pleyer.

FIZIKA fanidan

8-9-sinflar

1. O'qning multiq svolining o'rtasidagi tezligi uchib chiqishdagi tezligidan necha marta kichik?
2. Avtomobil egrilik radiusi m bo'lgan yo'l bo'ylab

72 km soat tezlik bilan harakat qilayotgan bo'lsa, uning tezlanishi, avtomobil tezligi 2 marta kamaysa necha marta o'zgaradi?

3. Mars planetasining radiusi yer radiusining 0,53 qismini, massasi yer massasining 0,11 qismini tashkil etadi. Yerdagi erkin tushish tezlanishini bilgan holda Marsdagi erkin tushish tezlanishini toping.

4. Motosiklchi va velosipedchi tinch holatdan boshlab bir vaqtda harakat qila boshladi. Velosipedchiga qaraganda motosiklchining tezlanishi 3 marta katta motosiklchi

- a) bir xil vaqtda;
- b) bir xil yo'lda necha marta katta tezlikka erishadi?

5. Ikkita moddiy nuqta R_1 va R_2 radiusli aylanalarda bo'yicha harakat qilmoqda. Bunda $R=2R_2$ Ularning

- a) chiziqli tezliklari teng bo'lgan;
- b) davrlari teng bo'lgan hollardagi markazga intilma tezliklarini taqqoslang.

10-11-sinflar

1. Ikkita zaryad suvda 0,3 mN kuch bilan o'zaro ta'sirlashadi. Ular organik shishada shunday masofada qanday F2 kuch bilan ta'sirlashadi. Suvning nisbiy dielektrik singdiruvchanligi $\epsilon_r=81$. Shishaniki 3,3 ga teng.

2. 11 hajmli sferik kolbada azot bor. Azotning zichligi qanday bo'lganda azot molekullarining o'rtacha yugurish yo'li idishning o'lchamidan katta bo'ladi?

3. Erta tongda Quyoshning gorizontdan balandligi 5° peshinda 50° bo'ldi. Bunda gorizont joylashgan maydonchani yoritilganligi necha marta o'zgaradi?

4. Ippa osilgan m massali sharcha tebranmoqda. Agar sharchaga q musbat zaryad berib, u kuch chiziqlari pastga qarab vertikal yo'nalgan, kuchlanganligi E bo'lgan bir jinsli elektr maydonga joylashtirilsa, tebranish chastotasi qanday o'zgaradi?

5. Agar tok kuchi 30 A bo'lganda tashqi zanjirdagi quvvati 180 W, tok kuchi 10A bo'lganda esa quvvat 100 W ga teng bo'lsa, tok manbaining ichki qarshiligini va EYUKini toping.

MATEMATIKA fanidan

SIRTQI TELEVISION OLIMPIADA (MATEMATIKA)

8-9-sinflar

1. Qanday n natural sonlar uchun $\frac{n^3+8n^2+1}{3n}$ sonning butun qismi tub son bo'ladi?

2. Agar a, b, c musbat sonlar $abc=1$ tenglikni qanoatlantirilsa, $1+\frac{3}{a+b+c} \geq \frac{6}{ab+bc+ac}$ tengsizlikni isbotlang.

3. {1,2,..., 10} to'plamni shunday ikkita o'zaro kesishmaydigan qism to'plamlarga ajratingki, natijada birinchi qism to'plamga tegishli sonlarning yig'indisi ikkinchi qism to'plamga tegishli sonlarning ko'paymasiga teng bo'lsin.

4. To'g'ri burchakli uchburchakning burchaklaridan

bittasi 15 gradusga teng bo'lsa, uchburchakka tashqi chizilgan aylananing radiusi pi ab ga teng bo'lishini isbotlang (bu yerda a, b - uchburchak katetlari).

5. Ikkita birlik kvadrat kesishganda yuzasi 1/8 ga teng bo'lgan to'g'ri burchakli to'rtburchak hosil bo'ldi. Berilgan kvadratlar markazlari orasida masofa qanday qiymatlarni qabul qilishi mumkin?

10-11-sinflar

1. $y^2=x^2-4$ tenglikni qanoatlantiradigan x, y butun sonlar mavjud emasligini isbotlang.

2. 2006 ta natural sonlardan tashkil topgan ixtiyoriy

to'plamda yig'indisi qolgan 2004 ta sonlarning yig'indisining bo'luvchisi bo'lmaydigan ikkita son mavjudligini ko'rsating.

$$3. a_k = \frac{1}{2}, a_{k+1} = \frac{a_k^2}{a_k - a_k + 1}, k=1,2,3,\dots$$

tengliklar yordamida aniqlangan ketma-ketlik uchun tengsizlik bajarilishini isbotlang, $\sum_{k=1}^n a_k < 1$ bu yerda n - natural son.

4. Perimetrleri bir xil bo'lgan uchburchaklarning qaysi birida tomonlariga tushirilgan bissektrisalar yig'indisi eng katta bo'ladi?

5. Muntazam ABC uchburchakning AB tomonida P nuqta olingan bo'lsin. Agar Q va R nuqtalar mos ravishda P nuqtaning AC va BC tomonlaridagi proyeksiyalari bo'lsa, PQR uchburchakning PM medianasi ABC uchburchakning markazi orqali o'tishini isbotlang.

SIRTQI OLIMPIADA 2-BOSQICHI TOPSHIRIQLARI

8-9-sinflar

1. O'rtas asr temirchisi nayza va omoch ishlab chiqarishga ixtisoslashgan. Quyidagi ma'lumotlar asosida uning muqobil ishlab chiqarish imkoniyatini ifodalash mumkinmi?

Nayza, dona	36	30	24	18	12	6	0
Omoch, dona	0	2	5	9	12	15	17

2. Korxonada 80 ming so'mga avtomatik liniya sotib oldi. Avtomatik liniyaning xizmat muddati 8 yil. Ikki yildan keyin uning qoldiq qiymati 66 ming so'm bo'ladi. Xizmat muddati tugagandan keyingi likvidlik qiymatini toping.

3. Ahmadga yiliga 145 ming so'mga teng maosh bilan duradgorlik ishini yoki yiliga 152 ming so'm bilan haydovchilik ishini taklif qilishdi. Lekin u o'qish uchun yiliga 65 ming so'm to'lov bilan kollejga kirdi.

Agar u kollejdagi o'qishdan bo'sh vaqtida do'konda oyiga 6000 so'm ishlash imkoniyatiga ega bo'lsa, o'qishning birinchi yilida yo'qotilgan imkoniyati qanday?

4. Ma'lumki, neftdan benzin olinadi. Aytaylik, 100 t neft qazib olinib, har bir kilogramm neftdan 500 gramm benzin olinadi.

a) Ikki mahsulot: neft va benzin uchun ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig'ini chizing.

b) agar neft qazib olish imkoniyati 30% ga, benzin chiqishi 20% ga

ko'paysa, ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig'i qanday o'zgaradi?

5. Fernerning uchta dalasi bo'lib, ular bir xil bo'lsa-da, hosildorligi har xil. Maydonlarga bug'doy va kartoshka ekiladi. Ferner birinchi dalada yoki 16 t kartoshka yoki 4 t bug'doy yetishtirishi mumkin, ikkinchisida mos ravishda - 8 va 3, uchinchisida esa - 4 va 2. Ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig'ini chizing.

10-11-sinflar

1. Eng ko'p, 100 mln. t bug'doy ishlab chiqarishda 1 t makkajo'xori ishlab chiqarishning muqobil qiymati birinchi davlatda 0,2 t bug'doy ishlab chiqarishga teng. Ikkinchi davlat uchun mumkin bo'lgan eng ko'p, 50 mln. t makkajo'xori ishlab chiqarishda 1 t bug'doy

ishlab muqobil chiqarishning qiymati 2 t makkajo'xorini tashkil qiladi.

a) Savdo yordamida ikkinchi davlat o'zini 60 mln. t makkajo'xori bilan ta'minlashi mumkinmi?

b) Ikkala tomon uchun zararsiz, ikkinchi davlat bilan savdo yordamida kengaytirilgan bug'doy ishlab chiqarishda birinchi davlat eng ko'p bug'doy ishlab chiqarish imkoniyatlari qanday?

2. Agar monopolist mahsulotiga talab funksiyasi $Q=165-0,5xP$ bilan ifodalansa va umumiy harajatlar funksiyasi $TC=5500+30xQ+Q^2$ ga teng bo'lsa, monopolistning maksimum foydasini toping.

3. Bozorda $Q_s=P-10$ tenglama bilan berilgan bir xil taklif funksiyasiga ega bo'lgan N ta firma harakat qiladi. Bozor taklifining elastiklik formulasini hisoblang.

4. Aytaylik, talab funksiyasi $Q_d=2800-6xP$ tenglama bilan, taklif funksiyasi esa $Q_s=-800+3xP$ tenglama bilan berilgan bo'lsin.

a) Muvozanat nuqtasini aniqlang.
b) Narx $P=300$ bo'lganda, ortiqcha talabni va narx $P=420$ bo'lganda, ortiqcha taklifni toping.

5. Talab va taklif funksiyalari $Q_d=100-P$ va $Q_s=P-50$ ming donalarda, narx so'mda berilgan. Bu bozorda sotuvga 13% soliqning kiritilishi qanday oqibatlarga olib kelishini izohlab bering?

2006-YIL MAKTAB O'QUVCHILARINING KIMYO FANI BO'YICHA TELEVISION MUSOBAQASIGA MASALALAR

8-9-sinflar

1. Alyuminiy va temir (II-III) oksidlarining o'zaro reaksiyalaridan so'ng hosil bo'lgan moddalar aralashmasining bir qismiga ishqor eritmasi ta'sir ettirilganda n.sh. da o'lchangan 1,344 l gaz ajralib chiqdi. Aralashmaning ikkinchi qismiga esa mol miqdorida HC_1 kislotalari ta'sir ettirilganda n.sh. o'lchangan 5,376 l gaz ajralib chiqdi. Dastlabki aralashmadagi alyuminiy va temir (II-III) oksidlarining massa ulushlarini aniqlang.
2. Temir bilan misning 3 g aralashmasini xlorlash uchun 1,12 l xlor sarflandi. Dastlabki aralashmadagi temirning % massa ulushini hisoblang.
3. Suyultirilgan (3-8%li eritma) nitrat kislota aktiv qaytaruvchilar bilan o'zaro ta'sirlashganda qanday moddalar hosil boladi?
4. Tarkibida 98% $KMnO_4$ bo'lgan 3,2 g texnik tuz 40 g 20% li KNO_3 eritmasiga ta'sir ettirilgandagi hosil bolgan NO_2 ning hajmini aniqlang.
5. Quyidagi oksidlanish - qaytarilish reaksiyasining sxemasiga ko'rsatilgan qo'yib chiqing. $KNO_2 + K_2Cr_2O_7 + H_2SO_4 \rightarrow KNO_3 + Cr_2(SO_4)_3 + K_2SO_4 + H_2O$

KIMYO fanidan

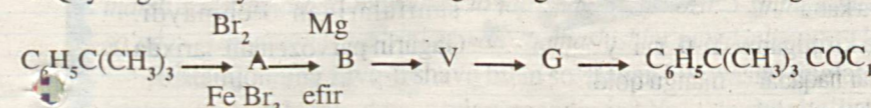
10-11-sinflar

1. C_8H_{10} formulaga ega bo'lgan A aromatik modda nitrolovchi aralashma bilan nitrolanganda, asosan $C_8H_7O_2N$ tarkibli 2 modda B va B₁ hosil bo'ldi. A modda kaliy permanganatning suvli eritmasi kislotali muhitda oksidlanganda $C_7H_6O_2$ tarkibli C modda hosil bo'ladi. B va B₁ moddalar xuddi shu sharoitda oksidlanganda izomer bo'lgan D va D₁ moddalar hosil boladi. A va B₁ va B, C, D, D₁ moddalarni tuzilishi aniqlang.

2. Benzol va metandan foydalanib $C_6H_5-CH-COOH$ ni sintez OH qilish reaksiya tenglamalarini yozing.

3. Sanoatda sirka kislota olish usullaridan biri butanni Mg (II) -tuzlari ishtirokida havo kislorodi bilan oksidlanishdir. Elektron balans usuli bilan shu reaksiya tenglamasini tuzing. Qanday oraliq va qo'shimcha mahsulotlar hosil bo'lishini tushuntiring.

4. Quyidagi reaksiyani davom ettiring. Oxirgi mahsulotni nomlang.



5. Metandan foydalanib va boshqa organik birikmalar ishlatmay turib, qanday qilib anilin olish mumkin? Reaksiyalarni sodir bo'lish shart - sharoitini ko'rsating.

Bundan 45 yil muqaddam rus kosmonavti Yuriy Gagarin jahonda birinchi bo'lib kosmosga parvoz qilgan edi.

... Parvoz oldi daqiqalari. Qanchalik hayajonli va unutilmas. Nihoyat belgilangan vaqt ham yetib keldi. Soat millari 9.07 daqiqani ko'rsatardi. Shu soniyada cho'l o'rtasida

chang-to'zon ko'tarildi. «Vostok» fazoviy kemasi parvozigar ruxsat berilgandi. O'shanda istarasi issiq Yuriy Gagarinning «Qani, ketdik!», degan tetik ovozi baralla yangradi.

Jahon bo'ylab olamshumul xushxabar tarqaldi. «Sovet Ittifoqida ichida odam bo'lgan «Vostok» fazoviy yo'ldosh kemasi jahonda birinchi marta Yer tevarigidan orbitaga chiqarildi».

Hammayoqda shodiyona. Ko'chalar, xiyobonlar odamlarga liq to'la. Barchaning quvonchi cheksiz. Hamma fazoga inson farzandi uchganligi bilan bir-birlarini qutlardi. Bir necha daqiqada radio orqali tarqalgan Gagarin nomi va uning «ketdik» degan so'zlari tillarda doston bo'ldi. «Qanday azamat yigit ekan-a, fazoga uchgan», - deya odamlar hayratlanishar, radioning har bir xabariga quloq tutishardi. Kema esa parvoz qilardi. Tezlik qariyb sekundiga 8 kilometr, balandlik esa 200 kilometrga yaqin edi. Atrof deyarli havosiz bo'shliq, hatto o'lchab bo'lmis darajada sovuq, uchish esa ko'ngildagidek bormoqda edi. Lekin bu parvozgacha qanchalik fojialar yuz berganligini hali hech kim bilmasdi, tasavvur ham qilmasdi. Odamlar bu haqda keyinchalik, Gagarin parvozidan yigirma besh yil o'tgach bilib oldilar. Yuriy Gagarin vazni 4725 kilogramm bo'lgan fazoviy kemada atigi 108 daqiqa parvoz qildi. Lekin asrlarga tatigulik daqiqalar bilan butun insoniyatni hayratda qoldirdi. Butun dunyo sho'ro fan-texnikasining olamshumul yutug'iga tan berdi. Hamma birinchi fazogir jasoratiga qoyil qolgandi.

O'sha kuni fazogirning ona yurti qadimiy rus shahri Gjatskda (hozirgi Gagarin shahri) haqiqiy bayram bo'lgan edi. Hamma shod-xurram. Gagarinning ota-onasi yashayotgan uy odamlar bilan to'lib-toshgan. Hamma Yuranning ota-onasini betinim savolga tutishar, ularni qutlashardi. O'shanda otasi Aleksey Ivanovich Gagarin o'g'li haqida shunday degan edi:

— Men o'g'lim haqida nimani gapirib berishim mumkin? U mehnatsevarlik ruhida, kamtar bo'lib o'sdi, yaxshi o'qidi, sport bilan shug'ullandi, tayyoraning modellarini yasadi. Uchuvchi Chkalov, Vodopyanov to'g'risidagi kitoblarni o'qishni sevardi. Jyul-Vern, Siolkovskiy asarlariga qiziqdi, allaqanday sayyoralarga kelgusidagi uchishlar to'g'risida orzu qilishni sevardi.

Odamlar fazodan zaminning qanday ko'rinishini juda-juda istashardi. Shuning uchun ham Yuriy Gagarin uchayotgan paytidayoq iloji boricha hamma narsalarni bilishga harakat qildi. Keyinchalik u o'z taassurotlarini shunday hikoya qiladi:

— Ona Yerning ko'rinishi katta balandlikdan Yer yuzasi qanday ko'rinsa, fazoviy kemadan ham taxminan xuddi shunday ko'rinar edi. Yirik tog'lar, katta daryolar, keng o'rmonlar, qirg'oqlar, sohillar ko'zga tashlanib turadi.

12-Aprel kosmonavtika kuni

O'shanda ham bahor edi.

1961 - yilning 12-apreli. Hali hech kim bir necha soatdan so'ng bahorning ilk gullari bilan qoplangan Qozog'istonning Boyqo'ng'ir degan cho'l-u biyobonida bashariyat tarixida bo'lmagan jasorat, mislsiz qahramonlik ro'y berishini bilmasdi. Kosmodromdagilar esa ana shu olamshumul voqeaning muvaffaqiyatli amalga oshirishini sabrsizlik bilan kutishar, hamma birinchi fazogirga faqat omad tilardi.

Yer yuzidagi soylari ham juda yaxshi ko'rinar edi. Osmon timqora. Shunday qora osmonda tepadagi yulduzlar birmuncha yorqinroq va aniqroq ko'zga tashlanardi. Yer atrofini o'ziga xos, juda chiroyli zangori shu'la o'rab olgan.

D u n y o n i



oldida misli ko'rilmagan davonlar, egallanmagan cho'qqilar turganligini ko'ramiz. U dunyoda birinchi bo'lib fazoga yo'ldi. Birinchi bo'lish oson emasdi. Yuriy Gagarinning bag'ri ham fazo singari keng va musaffo edi. U uchish uchun tug'ilgandi. O'zining hayotini tayyorasiz tasavvur qilolmasdi. Shuning uchun ham Yuriy Gagarin bo'sh payti bo'ldimi, yangi-yangi tayyoralarga o'tirib, cheksiz samo qo'ynida qushday parvoz etib, orom olishni yoqtirardi. Yuriy Gagarin yashashni, hali ko'plab parvoz qilishni istardi. Uning orzulari ko'p edi. Ammo... Birinchi fazogirning 1968-yilning 27-mart kunidagi navbatdagi mashq parvozi fojiali tugadi. Falokat bexosdan keladi deganlaridek, kutilmagan halokat uni oramizdan olib ketdi. Bu tashvishli xabardan jumla-jahon titradi. Atrofi ko'mo'k o'rmon bilan qoplangan fazogirlar shahri Zvyozdnyda bo'lsangiz, bu yerdagi har bir

narsa Yuriy Gagarin nomi bilan bog'liq ekanligini his qilasangiz. Gagarin yashagan uy, ishlagan xona, o'tqazgan daraxt va gul ko'chatlari. Shaharga kiraverishda Yuriy Gagarinning o'zi va do'stlari barpo etgan xiyobonda birinchi fazogirning birinchi haykali oftob nurida hamisha yarqirab turadi. Uning atrofida esa hamisha anvoiy gullar. Bu yerdan odamlar oqimi sira tugamaydi. Barchaning xolis niyati bitta. U ham bo'lsa, jahonning birinchi fazogiriga bitmas-tuganmas hurmat-ehtiroمنى izhor etish. U esa hamma-hammani ochiq chehra bilan kutib olayotganday.

Zvyozdny har doim gavjum. Fazogirning muzeyidan esa sira odam arimaydi. Bu yerda juda ko'p eksponatlar Yuriy Gagarin nomi bilan bog'liq. Dunyoning turli mamlakatlarida bo'lganida unga taqdim etilgan esdalik sovg'alari, suratlar, kitoblar... Muzey eksponatlarining bir qismi qo'shni zaldan o'rin olgan. U yerda Yuriy Gagarin fazoga ilk bor parvoz qilgan «Vostok» kemasining kosmonavt ishxonasi eksponat qilib qo'yilgan. U har bir kishida katta qiziqish uyg'otadi. Yuranning orzulari bisyor edi. U odamlarning fazoni o'zining ikkinchi manzilgohi deb bilishni, ularning yerdan butun jahonni tomosha qilishlarini, ilmiy izlanishlar olib borishlarini xohlardi.

Jahonning birinchi kosmonavti Yuriy Gagarinning jasoratiga ehtirom sifatida Toshkentda uning haykali o'rnatilgan. Jizzax viloyatida esa Gagarin nomi bilan ataluvchi shaharchadagi fazogirning yodgorligi poyidan gullar sira arimaydi.

U birinchi bo'lib yo'ld ochgan fazoga bizning eldoshlarimiz ham parvoz qilishdi. 86-kosmonavt Vladimir Jonibekov Bo'stonliq tumanidagi Iskandar qishlog'ida tavallud topgan. 372-kosmonavt qirg'izistonlik o'zbek Solijon Sharipov esa Yuriy Gagarin parvozidan uch kun keyin tug'ilgan bo'lib, u bir necha bor fazoga sayr qildi.

Olamga dovrug' solgan Yuriy Gagarinning 108 daqiqalik parvozi yuz berganiga 45 yil to'ldi. Shunday jasoratlar bo'ladiki, u hech qachon odamlar qalbidan, tarix sahifalaridan o'chmaydi. Gagarin parvozi ham tarixda

TARIXDA QOLGAN PARVOZ

larzaga solgan 108 daqiqalik parvoz salkam ikki soat vaqt ichida yo'ldosh kema birinchi marta odamni

DADAMNING ORZUSI

Mening Lochinbek ismli akam bor. Dadam ularga nuqul:

—Mening bitta-yu bitta orzuim - seni askarlik kiyimida ko'rish, - derdilar.

Mana, oradan yillar o'tib, akam harbiy xizmatni o'tab qaytdilar. Uyga askar formasida kirib kelganlarida, dadajonimning ko'zlaridan yosh oqib ketdi.

Bilasizmi, o'shanda dadamning yig'laganlarini birinchi marta ko'rishim edi.

Dadamning orzulari ushalganidan hammamiz xursand edik.

Akam hozir dadamga, yurtimizga munosib farzand - uchuvchi bo'lish niyatida Toshkentda o'qiyaptilar. Dadam istaganlaridek, yurtning mard o'g'loni bo'lish ularga ham nasib etsa, ne ajab?

Mahliyo HUSANOVA,

Andijon viloyati, Baliqchi tumanidagi 10-o'rta maktabning 6- «V» sinf o'quvchisi.

butun yer kurrasi atrofidan olib o'ta oldi. Bir vaqtlar Magellanning kurrimizni okeanlar orqali aylanib kelishi uchun 3 yil muddat ketgan edi. Endilikda bu uzoq yo'ld fazo orqali juda qisqa vaqt ichida bosib o'tildi.

Nihoyat Yuriy Gagarin ona Yerga qaytdi. Soat 10 dan 55 daqiqa o'tganda Saratov viloyati, Semenovka qishlog'idagi belgilangan yerga u tushgan ulkan shar ohista qo'ndi. Bugun ana shu olamshumul parvozni amalga oshirishga shaxsan hissa qo'shgan eng yirik sho'ro olimi, birinchi raketa-fazoviy sistemalarining konstruktori, akademik S.P.Korolyov aytgan quyidagi so'zlarni yana bir bor eslaymiz:

«Kishining shu qadar ko'p ishlar qilindi va katta masofalar bosib o'tildi, ayni mahalda qo'lga kiritilgan yutuqlar hali naqadar oz, hali qilinadigan ishlar naqadar ko'p demaslik ham mumkin emas, deb hayqirgisi keladi», - degan so'zlarni esga olganimizda hali fazogirlik



Y u r i y mangu qoldi.

Jabbor RAZZOQOV.



«DADAJON, BITTA «R» DENG...»

– Dada, dada, bitta «r» deng, «arra» deng, «Trolleybus» deng... Bolalarining bunday hazillariga ko'nikib ketgan jiyanim Otabek miyig'ida kulib qo'ya qoladi. Chunki u «dada» bo'lgan bo'lsa-da, «r» harfini hali-hanuz ayta olmaydi. «Kichkinaligimda shifokorga olib borishganida, shunaqa bo'lib qolmasdim», - deya xafa ham bo'lib qo'yadi gohida. Uydagilaridan bu haqda so'raganimda, opasi, «kim bilibdi bunaqa bo'lib qolishini, «r»ning o'rniga «l» deyishi juda shirin eshitilardi-da, bizga», - dedi.

Aslida bolalar nutqidagi bunday nuqsonlar paydo bo'lishiga nimalar sabab bo'ladi? Uni davolash mumkinmi? Shu savollarga javob topish maqsadida 511 sonli nutqida nuqsoni bor bolalar maxsus bog'chasi logopedi Dilorom opa Sobirjonovaga murojaat qildim.

– Bolalarining nutqida nuqson bo'lishi uning kelajagiga ham katta ta'sir qiladi. Bola asta-sekin o'rtoqlaridan, keyinchalik esa jamiyatdan ajralib qola boshlaydi. U harflarni to'g'ri talaffuz qila olmagan uchun ham gapirishdan uyalib, yolg'izlanib qoladi. Ayniqsa, maktabga chiqqanida, boshqa o'quvchilarning masxara qilishidan cho'chidi. Asta - sekin maktabdan, ustozlaridan ko'ngli qoladi.

– Bolalarda bunday nuqson bo'lishiga asosiy sabab nima?

– Avvalo, bu yerda oilaviy muhit katta rol o'ynaydi. Bo'lajak ona qattiq asabiylashishi, biror kasal bilan og'rishi, ona qornida bolaning bo'g'ilib qolishi (bu eng ko'p uchraydigan hodisa) va bevosita ekologiyaning buzilishi oqibatlarida bola mana shunday nuqson bilan tug'iladi. Ko'p hollarda ota-onalar buni o'tkinchi deb hisoblab, bola bilan alohida ishlash kerakligini tushunib yetmaydilar. Yoki tushunsalar-da, qunt qilib, davolatmaydilar. Oqibatda bola o'z holicha atrofdegilar talaffuzidagi so'zlarni o'zlashtiradi. Ming afsuski, bola o'ziga kerakli bo'lgan talaffuz o'rniga boshqasini o'zlashtirib oladi. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash vaqtida avvalo ularni tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishga, so'zlarni, gaplarni to'g'ri tuzishga o'rgatamiz. Ko'p hollarda «r», «s», «sh», «z» tovushlari o'rniga boshqa harfni aytish hollari kuzatiladi. Bolalar bilan ishlash davrida ko'proq rangli rasmlardan, ko'rgazmali qurollardan foydalanamiz. Bu orqali bolalar talaffuzini yaxshilashga harakat qilamiz. Nutqida nuqsoni bor bolalar so'zlarni to'g'ri talaffuz qila olmasligi, gaplarni to'g'ri tuza olmasligi bois maktabda ham qiynalishadi. Bunday nuqsonning oldini olish mumkin, albatta. Faqat ota-onalarimiz bolalariga be'tibor bo'lmasliklari, ular nutqidagi kamchiliklarni o'z vaqtida tuzatishga shoshilishlari kerak.

Ozoda TURSUNBOYEVA yozib oldi.

Salomat bo'lay desang...

OGOHO BO'LING, ALLERGIYA!

Bahor oylarida ko'pchilik kishilarning «Allergiya bo'lib qoldim», - degan gaplari tez-tez quloqqa chalinib turadi. Allergiya qanaqa kasallik ekan, deyaotgan-dirsiz? Unda eshiting: allergiya aytilishidan yengil dardga o'xshasa-da, bu juda og'ir kasallik hisoblanar ekan. Men ham shu dardga yo'liqqanligim sababli shifokorga uchradim. Ular menga: –Hamma bahorni yaxshi ko'radi, daraxtlarning, atrofdagi gullarning go'zaligidan bahra oladi. Ammo ana shu daraxtlar gullaganda, ulardan chang ko'tarilib, bu changlar inson organizmida allergiya kasalligini keltirib chiqaradi. Allergiyaning bu turi tabiiy hisoblanadi, - deya tushuntira boshladilar. – Sun'iy allergiya esa turli kukunlardan, parfyumeriyalardan, kimyoviy vositalardan hamda dorilardan paydo bo'ladi. Allergiyaning belgilari sezilganda, unga qarshi dori-darmonlardan foydalanish, kukun va parfyumeriya vositalaridan foydalanmaslik lozim. Agar vaqtida tegishli chora ko'rilmasa, bu yomon oqibatlariga olib kelishi mumkin. Agar sog'lom bo'lay desangiz, kasallik keltirib chiqaradigan kimyoviy moddalardan foydalanmasligingiz hamda sport bilan muntazam shug'ullanib turishingiz lozim.

Nargiza MUHIDDINOVA,
Toshkent shahar, Uchtepa tumanidagi
116-maktabning 9-«A» sinf o'quvchisi.



Samarqand shahridagi 41- maktabning 5- sinf o'quvchisi Rustamjon Namiyotov dadasiga ergashib, Toshkentda bo'ladigan harbiylar musobaqalariga keldi. Avvallari, mening dadam harbiylar, deya faxrlanib yurgan bu bolakay endi, dadam zo'r sportchi ham ekanlar, deya g'ururlanyapti. Axir uning dadasi sportning voleybol turi bilan ham jiddiy shug'ullanib kelyapti-da. Yana Chirchiqda o'tgan «Umumarmiya o'yinlari» sport musobaqasida yosh harbiylarga murabbiylik ham qildi.

9 kun davomida dadasiga hamroh bo'lib, harbiylar musobaqasini kuzatgan tengdoshingiz hikoyasini bir tinglaylik-a:

– Musobaqaning ochilish marosimi bo'lib o'tgan Chirchiqdagi «Spla» stadionining bayramona bezatilganini ko'rib, ko'zlarim quvna ketdi. Maydonga yurtimiz bayrog'i va Umumarmiya bayrog'i olib kirilib, davlatimiz madhiyasi yangraganda nafaqat mening, balki atrofimdagi kattalarning, hatto dadajonimning ham ko'zlariga yosh kelib ketdi. Avvallari bu holni televizor orqali ko'rganimda bunchalik hayajonlanmagandim. Hayotda ko'rish juda boshqacha bo'larkan. Mash'alaning yoqilish marosimini esa bir umr unutmasam kerak... Respublikamiz

OFITSERLAR BELLASHUVI



estrada yulduzlarining chiqishlarini mazza qilib tomosha qildik. Davraga vatan himoyasidagi alplarning marsh sadolari ostida kirib kelishlarini ko'rib, beixtiyor qarsak chalib o'rinimdan turib ketganimni payqamay qolibman. Musobaqaning ochilish marosimi shunday zo'r bo'lsa, demak musobaqalar ham rosa qizirkan-da, deb o'ylagandim. Adashmagan ekanman. Ko'plab sport turlari bo'yicha tashkillashtirilgan ushbu musobaqada ishtirok etgan 14 ta jamoa vakillari musobaqa dasturidagi harbiy uchkurash (avtomatdan otish, granata uloqtirish va masofaga yugurish),

Ofitserlar uchkurashi (pistoletdan otish, suzish va yugurish) hamda Milliy kurash, yengil atletika, tosh ko'tarish va voleybol kabi qizg'in o'yinlarda bellashdilar. Baxslarni xuddi sportchilardak hayajonlanib kuzatarkanman, qaniydi, shu tobda sinfdoshlarim ham yonimda bo'lib qolishsaydi, deb o'yladim. Musobaqa tugashiga bir kun qolganda dadam ishlayotgan Samarqand harbiy avtomobil-muhandislik bilim yurti va Toshkent harbiy okrugi jamoasi voleybol turida finalga chiqdilar. O'yin rosayam qizidi. Bizning jamoamiz g'olib bo'lishi aniq bo'lib turganda, birdan vaziyat o'zgardi-yu, birgina ochko g'oliblikni Toshkent jamoasiga olib berdi. Qiyqiriqlar-u guldiros qarsaklar butun zalni titratib yubordi. Men mag'lubiyatni ko'tara olmadim. Ammo ofitser akalarim negadir mag'rur edilar. Ularga boqib, ofitserlik – mandlar kasbi ekanligiga yana bir karra ishonдим.

Biz bir olam hayajonlar bilan yana musobaqaning yopilish marosimini o'tkazish uchun to'plandik. Maydonga Chirchiq Oliy qo'mondonlik – muhandislik bilim yurti kursantlari saf tortib chiqib kelishdi. Kechagina musobaqalarda sportchilar kiyimida bellashgan epchil harbiylarimiz endi o'z harbiy kiyimlarida saf tortib, marsh sadolari ostida maydonni to'ldirishdi. Men hozir 5-sinfni tamomlayapman. Nasib etsa, yana ikki yildan so'ng «Umumarmiya o'yinlari» da qatnashishim mumkinligini o'ylasam, quvonchdan yayrab ketaman.

Rustamjonning zavq-u shavq bilan so'zlagan hikoyasini tinglab, balki u ham xuddi dadasidek harbiylik kasbini tanlasa kerak, deya o'ylayotgandirsiz? Yo'q, harbiy bo'lishga hozircha biroz cho'chibroq turibdi. Ulg'ayguncha fikri ham o'zgarib qolar, yana kim biladi deysiz?!

Ma'mura MADRAHIMOVA yozib oldi.

«SHAHRISABZDA UCHRASHGUNCHA!»



Sohibqiron xotirasiga

Sohibqiron Amir Temur bobomiz tavalludining 670 yilligi munosabati bilan tashkillashtirilgan Umumammlakat marafoni ishtirokchilari xuddi shunday so'zlar bilan sarkarda bobomiz yurti bo'lmish Shahrizabz sari o'tlanishgandi. Shuncha olis masofaga yugurib borishning o'zi bo'ladimi, deya hayratlanayotgandirsiz? Xavotirga o'rin yo'q. Chaqqon va epchil sportchilarimiz yurtimizning ko'plab shahar va tumanlarini bosib o'tib, bu mushkul vazifani deyarli uddalab qo'yishdi.

Ular uch yo'nalishda yugurdilar. 1-yo'nalish Namangan shahridan start oldi, unda vodiylik sportchilar qatnashdilar.

2-yo'nalish bo'yicha yuguruvchilar Termiz shahridan yo'lga chiqdilar.

3-yo'nalish a'zolari esa Nukus shahridan yugurishni boshladilar.

Marafon ishtirokchilari 7- aprel kuni kechki payt ko'hna Samarqand shahrida uchrashib, 8-aprel kuni Shahrizabz tomon yo'l oldilar.

Bobomiz xotirasiga bag'ishlangan marafon 9-aprel kuni Shahrizabzda yakunlandi.

Umumjamoahisobida Andijon viloyati terma jamoasiga I o'rin, qashqadaryoliklarga II-, farg'onalik harbiylarga III o'rin nasib etdi. Shaxsiy birinchilikda esa Andrey Sorokoin hamda andijonlik Dilshoda Saidjonova g'olib chiqdilar.

«Marafon malikasi» nomli sovringa esa qashqadaryolik Iroda Po'latova loyiq topildi.

Xurshida BOYMIRZAYEVA.